

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

ШӨЛДЕР ДЕ—ШИИТПИРЛИГ ХҮННЕР

Май 28-ке чедир чуртта чааын чадар култураларын
140282 муң гектар черде тараан деп СССР-ниң ТССР-ниң
кыткан.

Часкы хову ажылдары ам-чөөн түккө чүм-биле иштелген.
Ол ажылды ишде тыгынчы, мергезилтиг аргалар-биле
чорутулуп турар. Ажыл-агыйларын өспүлүстери амы
байлаа таларыштыр ажылдап туралар. Чикээ, Урал ил-
диниң тараажылары картофель олурунуун планын күү-
седиккен. Картофель олурунуун эң таарымчалыг үзүн
ам-даа төмөң, ычтанган ону Курганниң ховуларын
картофель олурунуунга ажылаарын үргүлдүшкөн.
Барыны Сибириниң, чурттуң топ болгаш соңу-барын ра-
йоннарының ажыл-агыйлары бо ажылды доозар дөш
ам-даа өмөт өвөс ажылды кылдыр алаар. Иркутск болгаш
Сибириниң өскө-даа чамдык областарының тараажылары
агаар-бодуштуң өскөрүчүгүзүнде бедик организастиг
бооп, техниканы мергезилтиг ачылган туралар.

Кукуруза тарымынга тускайлаан шөлдерде ачыл-ип ба-
ла-ла кукурузанын иштин. Украинада, Узбекстанда, Азе-
рбайджада, Молдавияда, Таджикистанда болгаш Туркмени-
яда ол кукурузаны тарымын план ажыр күүсеттинген. Бүгү
чуртта кукурузаны 17597 муң гектар черде олурунган —
план 89 хуу күүсеттинген. Оң иштинде үзүлгүн алыр ку-
курузаны 4012 муң гектарда тарып, планын 103 хуу күү-
сеткен.

Ол ишкенин сөккө-даа болгаш тармаал тооруктуң үзүн-
гүн ажаал алыр шөлдерге оларның чаштырылганы база

ажыр күүсеттинген. Сөккө-даа 3564 муң болгаш тармаал
тоорукту — 4624 муң гектар шөлде тараан.

Частын артык хуунеринде дыка хой ажыл-агыйларын
картофельчилер болгаш ногаажылар кызылмайга бау-биле
ажылдап туралар. Картофельди 3368 муң гектар, нога-
ажыларны — 933 муң гектар шөлде олурун, оларын тарымын-
ның планын тус-тузунда 96 болгаш 82 хуу күүсеткен.

Ол ишкенин кызыл-кара болгаш лөн-догушчу тарымын-
га тускайлаан шөлдерде ачыл база-ла кидин түлүктөн.
Ол култураларын: кызыл-караны 932 муң, лөн-догушчу-
н — 1228 муң гектарда тараан. Тодаргайлап чугаалаарга,
планда көрдүнгөн шөлдериниң тус-тузунда оларын 58 болгаш
98 хуу хуу хуу тараан бооп турар.

Ристи 417 муң гектарда тараан, планын 94 хуу күүсе-
ткен. Чуртта коополон, таапкын, өскө-даа култураларын
тажык, тарымын ам-даа үргүлдүп турар. Тараажылар
болгаш чер ажылдачылар тараа, чигир сөккө-даа, үс
култураларын, картофель болгаш ногаажылар тарымын шөлдер-
ни калбартыр талаан-биле хемчегерин күүседир дөш
чүткүлдүг ажылдап турар.

Ол бүгү-биле чергесиптир ажыл-агыйларда тармаал шөлдер-
ини саймаларын ачыл улам калбарып турар. Амы
үсө мураккы коллективтериниң гектар бүртүгүнө эки
ажылдаар, үшүштерин өлүп, маңдырынга таарымчалыг
байлааларын тургузар дөш кыйгырын чурттуң колхозта-
рында болгаш совхозтарында калба-биле дөшүп турар.
(СЭТА-ның көрр.).

Бөгүн—Уруглар камгалалының делегей хүнү КЕЖИК-ЧОЛДУГ УРУГЛАР

Магалыг, чагай, но-
гаан чайны баштайгы
хүнү — июньнун бир
инжи төрөткөсүнүн кел-
гүзү үзүн бичил чап-
тарга тускалаштырган.
Уруглар камгалалының
делегей хүнүн бөгүн
байырап эртти-
рип турар. Амыдырал-
дың чечеттери, келер
үениң идеген болгаш
чортооралы бичил чап-
тар дөш сагыш са-
лымшкын Советтер чур-
тунда бирги черден
айтыры боу берген.
Совет уругтуң бүдүрү-
күмүзү турар бүгү-
кежиктерин чурттуң би-
чили хамаатыларын
келер үзүгүн чагай
чорунга бараалгаттын-
ган.

Хой националдыг
уугу совет өг-бүлениң
уугтарының оодар,
кыстарының бүгү тала-
лыг өлүк-сайыралы,
артем-биле дөш Ком-
мунист партия бол-
гаш Совет чааа дош-
таамаал сагыш салып
келген. Кадик чагай,
бергелерге толуубас, ту-
руптуг, күп-ажылга
мыак, артем-биле ил-
жилер — коммуни-
сттериниң бодурун
иш бодурун тургузу-
лары кылдыр оодар,
кыстары өөрөдүн кы-
жандарын биетин чу-
ла соруга.

Бөгүнү Тываны ко-
рун. Республиканы
150 школаларда бежен
ийн муң амыг уруглар
өөрөйлүп турар. Колхоз-
тарын, совхозтарын
төртүндө, салбырлар-
да ял-салдарда амы-
жанын, колхозчулук,
интел и с е н д и я н
ажы-толу бүгү талаалыг
күчөткөйтө хүрөдөт-
көн. Тыванын малчы-
нарының уруглары кү-
рүтүнүн дошу халды-
рылганында, интерна-
тарда чурттап турар.
Уруглар албан черлерин

Чылдыр кайы-даа
үзүндө, маалым чай-
гы үсө, уругтарын
дыштанылганын топ
организастигын ай-
тыры хой-ини ор-
ганнарын оокай са-
гыш салыр чүтүз боу-
берген. Чыл бүгү чүс-
чүс уруглар пионер ла-
герлериниң дыштанып,
кабак-делегей Төрөң
чуртунун мрак-чок
булуннарын таварты
тургун похоттарын
организастип, чурт-шын-
чалыс талаан-биле уугу
ажылдарын чорудуп
турарын кымга-даа өө-
рүпчүг.

Совет уруглар бодурун
патриоттар, интерна-
ционалчылар кылдыр
өзүн доругуп туралар.
Оларын өлүктөри де-
дөсөйиң кайы-даа чур-
тунда бар. Вьетнам че-
де дайынын сөккө-даа
кайгычкы уугу че-
динкини. Вьетнамын
аас доронин адаанда
тайбын амырал аас-
кежиктиг, өөрүшүгү
чуртталга база катан
хайгыттып, чаштарын
оюн-каткызы чалгыла-
ны берген.

Делегейниң бүгү дин-
теринде бодурун кий-
лерин чүтүзүп чалды
салгалды аас-кежик-
тин келер үзүн, тай-
бын социализм дөш
демисеке уугулан.

Июнь 17—чер-чер Советтеринге

сонгулда хүнү

Семинар

Чер-чер Советтеринге сонгулдаар талаан-биле районда
сонгулда участоктарының даргаларын, секретарларын,
хоорай болгаш калы Советтерин күүсөөлөрүнүн секре-
тарларын, агитинктулар эргелектериниң семинарын
Чөөн-Хемчик районун сонгулда комитетиниң организастип
арттирген.

Семинарга бүгү-делегей байдалының дугайында лекцияны
СЭКП райкомунун организацион эргелекчиси К. Хомуш-
комчаан. Сонгулда документацияны иш кылдырынын дуга-
йында илтектиң райкукомунун секретары Д. Тулун, чер-
чер Советтериниң сонгулдаарыга белеткедир районда
торуп турарынын дугайында илтектиң СЭКП райкомунун
секретары Т. Сарыгал олар кылган. Семинарга райкуком-
нун даргазы Б. Чидюк сонгулда кампаниянын дугайында
түнел чүве чугаалаан.

М. СЕВЕН.

Активке чугаалашкан

ЧАДААНА. (Телефон-биле).
Чөөн-Хемчик районунун партия
антиштин хуралы бодурун
өрттөн. Анда партия райкомунун
бирги секретары эш Ш. Д.
Куулар СЭКП ТК-ның агитаци-
оннун түнөөлөрүнүн болгаш
районунун партия органи-
зацияларынн сонгулдаарында
дугайында илтектиң кылган.

Бо айтырт талаан-биле
«Чыраа-Бакы» болгаш «Бо-
леш» совхозтарының партия
секретарлары Г. Ч. Качмыр-

оол, Т. Д. Хертен, «Адаа-Ма-
дыр» совхозунун саагызы
Ш. Д. Ховалыг, «Искра» кол-
хозунун партия секретары
Х. Ч. Самдан, районунун «Сель-
хозтехника» каттыжышкыны-
нын эргелекчиси И. И. Иво-
нов болгаш өскө-даа саала
берген.

Районунун партия активиниң
хуралының аялыыга Тыва
АССР-ниң Министрлер Чөвү-
лелиниң Даргазы М. К. Мен-
дүе киришкен болгаш деле-
гей чүве чугаалаан.

Рейд

Тың тургустулган зайы-биле
хой кыргыз уугу стодал-
кы кылдыр, кызыл сөрелен
дугайы негеттирип турар.
Ол амык чаа эгелзөө. Ында
лук кадалаар чаа сакталып
кыла-даа, оңк ишлээс көк.
Мурунда хой кыргыз турган
агит уугу стодаларын бускын,
ада кылдыр негеттирип ту-
рар.

КЫРГЫЗ 10.700 баш хой-
ауу. Октябрь 30 чылы
волокотун Бая-Тала суурда
эки дерялдегид кыргызда
пунктузунда белеткел ажы-
лар чоруп турар. Ыччала-
даа калбааларын, дерялдерин
септеринче, иштин ары-
лашкынында чаа кыргын. Бир
баш хойдан-ла, 2,5 кг дүктү
кыргын ап турган, күрүгө
30 тонна дүктү садырын ко-
ло 60 чылым хүрөөгөн. Ында
база-ла чедир кыла тогуур
ажылдар хой. Электрлик чаа
30 халымыг, оон кылаага 13-
те немөө дөш сургалтыны
турар. Эриг кыргызда
агитационнун көзөктөрүн ишде
аскылап каан. Оларын элип,
аштарында сагыш салды-
маа. Белеткедир шапкы-
чытаажа, кылдыр түндүг-дө
хой.

«Шынык» рейдининд киржилчелери:
М. Дамба, «Искра» колхозта уугу-чүсү
бодурун чурттуу. Е. Строганов, мада ажыл-агый
продуктарынын шынарын болгаш белеткелериниң
таалам-биле районда күрүгө инспектору, К. Шембу,
райкукомунун мада ажыл-агый эргелекчиси Эконо-
миз. С. Ондар, райондуг уугу-чүсү контроль комитет-
тин даргазы, М. Севен, «Шынык» көрр.

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

Чедишкениң доозулган

© БОНН. (СЭТА). ЧССР биле ГФР-ниң аралында хары-
лааларын чорутуучу бодурун дугайында ийи чурттуң де-
легацияларын аралында чугаалажышкынын Боннга
чедишкениң доозулган.

Делегацияларын чурттуу-
чулар — ЧССР-ниң заштыкы
херекет министриниң орада-
чызы И. Гетц болгаш ГФР
ДХМ-ниң статс-секретары
П. Франк — делегацияларын
төлөрдүн көрөсүн чаша-
рынга кириер. Кергеге ат са-
лыр кылдыр ону. Боннга ийи
курүгүнүн заштыкы херекет
министрлериниң киржилте-
биле белеткээр деп айткан.

Ам ГФР биле ЧССР-ниң
аралында харылааларга чаа
үс-чаа эгелеп турар. ГФР-
ниң Совет Эвилели-биле бол-
гаш Польша-биле керелдерин
бугаар эгелзөө ортка бурун-
гаар басынны кылган
деп, ГФР ДХМ-ниң мелегел-
инде демгелзөө.

Комиссия ажылдап эгелзөө

© ЖЕНЕВА. (СЭТА). Рагетата уугу камгаал системала-
рын кымыгаарлар дугайында СССР биле АКШ-тың аралы-
нда кергеге дүштүр тургустулган, доктамал сүмөжөктө
комиссия Женевада ажылдап эгелзөй берген.

Комиссия бодурун баштай-
гы сессиянын баштайгы ху-
ралын СССР-ниң Женевада
төлөз черинге май 30-де эр-
тирген.

Доктамал сүмөжөктө ком-
иссияны рагетата уугу кам-
гаал системаларын кымыгаар-
лаар дугайында 1972 чылдын
май 26-да СССР биле АКШ-
тын аралында чарган кер-
ең болгаш стратегия шавар
сорулгалыг.

Акы-дунма дузаламчы

© БЕЙРУТ. (СЭТА). Бей-
рут аэропортуна совет са-
молет барып хонупкан, СССР-
ниң Кызыл Крест болгаш Кы-
зыл Чарык ай инициалдар
эвилелиниң база Азия болгаш
Африка чурттарынның эл-сеп-
кил каттыжырылганынын Со-
вет комитетиниң Палестин Кы-

зыл Чарык ай организация-
зынга акы-дунма дузаламчы-
зы — 700 амыг килограмм эи
аймаан чедирип берген.

Ол совет эмириниң чоокта
чаа Бейрутта болуушкунар-
нын уржундан маңылдалга
таавышкан палестинерге
бээр.

СЭКП Төп Комитетинден

1896 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунист партия-
зынн келгүчү. Социалист Күш-ажылдын ийи дамыр
Маалым. Уугу совет эшпекчелеринин Кол редакция-
лыг келгүчү, профессор Федор Николаевич Петровун
1973 чылдын май 28-те, 97 харында мөзгелин СЭКП Төп
Комитетин халы камгалал-биле динвалдып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

Чарыштын тиелекчизи

«Сут-Хал» совхозунун хронун болгаш мурнакчы механизатору
Ондар Санчай-оол часкы хову ажылдары эгелзөөдөн
бээр-ле совхозтун механизаторларының социалист чарымын
мурнуку олурунга чоруп келген. Совхозтун дирекциязы,
партия чарыштын түңкелин 5 хонуптан үндүрүп турар.
Түңкел үндүргөн сагында-ла бирги чер, шаңнал Ондар Сан-
чай-оолга оонажып келген.

Мурнакчы механизатор чаштырылгасы үзүндө 600 гектар
хире черге тараа култураларын чаштырып, бодунун алган
хүлээлгезин күүсеткен. Ол улуг-нормазын 140 хууан куу-
латпайн келген.

О. ДОРЖУ.

«Саянның» № 3 хову бригадасы

Бо совхозтун үшкү хову-
трактор бригаданын механизаторлары
часкы тарылганы
шайкыны болгаш бедик агро-
техниктиг денелге чорудуп
турар. Трактористер 2700 га
черин алдарып тургаш, ону
шагала-ла бүтүп күүсеткен.

Бригаданын механизатор-
лары бо чылны 1967 га чер-
ге кызыл-тасты чаштырар
ужурау. Ону база-ла эки
шынарыг кылдыр дооскан.

Механизаторларын Дамба
Кызыл-оол, Дмитрий Паснов,
Чомаа Баяр, Александр Кек-
оол олар чаштырылгасын улуг-
нормазын хун бүрүдө 120—
130 хуу күүсөдип турганнар.

Ам бригаданын механизаторлары мал чени култураларын
чаштырылгасын, картофель олурулгасын чорудуп
турар.

С. МАНЖИКАЯ.

Недээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының тараажыла-
рында изиг тулук ажылдың үзүн. Тараа култураларын чаш-
тырында трактористер нормазын 200 хуу чедир
күүсөдип турар. Чикээ, трактористер П. Богатов биле
А. Глыбин олар хүнде 14 ганы чаштырар нормалыг тургаш,
кызыл-тасты 38—40 гектарга чаштырып турар. Тракторист
П. Пименов 20 га норманың өрнүгө 40 ганы чаштырып ту-
рар. Ам № 4 хову бригадасы кызыл-тас чаштырылгасын бу-

рунү-биле дооскан. Ында 2055 гектарга кызыл-тасты чыш-
тырган.

Механизаторлар кукуруза чаштырылгасынче кириппен.
Ондор Доржу биле Хан Нок-оол олар ол култураны чашты-
рынга база-ла ийи норманы күүсөдип туралар. Ажылдың
шынары эки.

ЧУРУНГА: № 4 бригадада кукуруза чаштырылгасы. Сола-
гай талаандан: тракторист О. Доржу биле Х. Нок-оол.
С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОЗУ.

Эки шынарлыг, хой дүктү—Төрзөн чуртка

ҮЕ ДАЛАШТЫРЫП ТУР

Шээр малдан ийла «дүктү» чидирип чокка ажаал
алдыр, эки шынарлыг бөөлүн дүктү күрүгө садар
ажаалды күүсөдир — Чөөн-Хемчик районунун хову
иништерин мурунда чугула соругдарының бирөөсү. Район
бөш чылдын иштининиң чулу, чымында 384 тонна дүктү
күрүгө садар. Харысаалыг бо соругданы чедишкенин
иништерлер дөш район часын кыргызда-биле 146 муң,
кусука агаралыкы-биле 75 муң хойу кыргыз. Районун
ажыл-агыйларында 16 кыргызда пункттары бар.

Хой кыргыздагы белеткедир чорудуугагы тавыжы-
ры-биле «Шынык» рейд бригадасы «Искра», «Октябрь 30
чылы», Ленин аттыг колхозтарга, «Чыраа-Бакы», СЭКП-
ниң XXII съездин аттыг совхозтарга барып чорал.

«ИСКРА» КОЛХОЗ 30 тон-
на дүктү бо чымын күрү-
гө садар. Колхоз 11.700 амыг
хойу кыргыздын планын,
кыргызда белеткедир шап-
кычтыктын. Бакыч-Алаан
суурун үстүдө, девозал
арыг ишти черде, кыргызда
пунктузунда септеринче доос-
кан. Пунктузун девозалар,
ишти оон чүлүлдерин өр-
илаттыган. Электрлик 32 ха-
ты ажылдарында белен.
Хой халыкы-биле 20 киши
ажылдарын баш бурунгар
өргөн. Ыччала-даа дүктү
шынарын экиндери-биле
кыргыздын механизастыг
арга-биле чорудары чугула.
Кыргызда агрегаттарын хо-
додерин шийелкичкенин ту-
рунгула экип саяган. Ону
ажылдары мотористи, халы-
лар бастыри чиддер догу-
мачы, дүк сортулар халы-
чы, элдериндегара бараан

рек кырымда боттуп байдал
дарганын чугаала-биле дүш-
пөс боду. Пунктузунда септе-
кыган ишкени чок. Ында
аэзон дөшө септин чаа кыла-
гаш, дооскан. Ам-даа кылаа
өжүүр ажылдарда хой. 30
аэзоннун хой халыкы-биле
хой кыргыз чорудуп кырым
септерин негеттирип турар.
Кырым дугалаттыгы септерин
ой бонканы хой. Дүк ка-
лаалар чоруп септин сеп-
тору септерин. Пунктузун
хой турар калканын көрүң
хооругулаан, ашталга-шөөр-
лөшкүн кылдырмаан.

ЭН ХОЙ ШӨР МАДЫН
«Чыраа-Бакы» үш
пункт ажылдар. Ажыл-
агыйын хой сабырында
пунктузун кыргызда белет-
кыган эки хой боду. Хой
кыргыз электрлик агрегат-
тарын Арык-Кара Күжүгөт
эдил, ажылдадып турда, оон-
биле белеткел дугайында чуга-
лажы берилсөө.

Хой кыргыздааының
кампанияны кам-да хонуган
эгелзөө. Анда белеткедир чо-
рулуп турарыбыз бо. Электр-
лик 40 халы маңа ажилдар.
Оларын септер, аэзоннар
бүтүп доозар мен. Чидир
кыл болган септер ажылдар-
ын Бүрүк Монгуша уугу-
наа бичанчылар чорудуп ту-
рар. Кыргыччылар база
өскө-даа ажылдачыларын
шайып алган. Кыргызда аг-

«СУТ-ХӨЛ» совхозтун Иш-
кылаа пунктузун кыргыз-
даа чорудуу белеткел. Чөс-
Бууду чаа пунктузун тулу
дооскан, кыргыздын чаа
агитационнун бүрүнү-биле чөс-
сөтөл тургустулган. Ыччала-
даа кыргыздаа ажылдар
кижиптерин ам-даа шайып а-
баан.

СЭКП-ниң XXII съездин
аттыг совхозтун Хайрыкан-
да кыргыздаа пунктузунда чаа
агитационнун (24 халымыг) Ча-
лаалык «Сельхозтехника»
каттыжышкынынын Чымыт
Ондарга уугу-чүсү контроль комитет-
тин тургустулган. Ол агрегат-

Бөгүн-Уруглар камгалаалынын делегей хүнү

ЧАШТАР-КЕЛИР УЕВИС

Бүткүл чаштар — бистая келер уеви. Оларын чаагай таагыла кичиригдер, бүтү чүвени оларга таарымчалыг тургузар дөшт партия болган чаагай хүн бүрүдө сагыш салып турар. Бистия Ак-Довуракта Култура ордуу ажыттылгандан бээр чыч тоошулап олурар. Бизда уруглар сектору эргелектидеп турар кичи мев. Кызыл чорудуп турар ажы-кымысты дугайын доңдулап бижип көрөй.

Ордуу уругларын спорт секциясы, чуулганын, балеттик студиялары, техникалык модельдөөшкүлү, ойнаарактар тоотуунун бөлүмү дөштөө аймакка ажыдап турар. Бизда чаагай туртуунун уругларын ол талаа-биле мергежили бижип, согуургалын кичиригдер, балеткедирге чедип ал турар бис. Ол ишкан уругтар боттарынын күжү-биле концерттерин белектеш, ажыкчыларга бараалтадып турары чычыл апарган. Харын-даа мыдыг концерттеринг дейондук болган кочкарыс Бай-Тайганын суурларында бөбүн аядап чаагай турдуус.

Школа назмын четпөө болган эсе классстарын уругларынга үтүрүнтерин байыртгы байлага эрттирер келди. Оон аңгыда октябрьтарнын туржиси походу Алаш көмө кылган бис. Бизин уругларын кичиригдеш ала-неден кол таамактыр. Билатангы бистер ада-нелер-биле ажыды база чорудуп турар бис. Чүтүл ада-нелерге бөбүн «Бизин уругларын спортка таадыкчылар» — кичиригдеш үндөшүн, «Уругларын күн-ажыгы таадыкчылар» деп темаларга лекциялар өрткө.

Чаш уругларын тускай өрөөл ордуу держттирер турар. Аңаа ада-нелер уругларын түр тургузуп каап, кино, концертти шөккөт көрүп ап болуп байдал тургустурар. Бистия секторуус чаа тургустунга-даа болза, өскө чөдөрлөп жүргүлгөшү база ада-нелерин сүмөш ап турган, чаштарын чаагай чорудуп дөшт болдулар-ла чүдөрүн кымырыга беле.

Л. РАЧОВСКАЯ.

„ХҮНЧҮГЕШТИН“ ЭЭЛЕРИ

Кызыл хоорайын Кочетов кудумчузунда „Хүнчүгөштин“ дээр эсеп-сатта 160 ажыг чаштар бар. Оон ээлеринин чамдыкы-биле тааныш кере-рестер, уруглар, ОГУСТУН-ДЕ ЧУРУКТА: Игорь, Николай, болган эскер-дээр. Оларын кичиригдештерин Анна Петровна Карола, биле Галина Павловна Огнеса бө бичилеринин мр-лаарын, таанылаарын, чур-руктар чургурун, номчу-рун, бижиринге уаг со-нуургалдын үнелен чулаа-дылар. Белектел болууну ол чаштар боттарынын ча-лынга чыгыс хонуп келди-лер, Уруглар камгалаалын хүнүгө тураскаалы кой-

перт белектээр дугайында чаштарын чулаан динчал-ды. Хонуп үлүг хонуп үлү-нү арын-биле бичилер та-ныш ирештирер. Чирин динтерил билин мр-лаарын аттары ай-тырдым. Оларда чүс чулаа-ласкасы, порк кичи чок, дооааы боттарынын атта-рин адыдылар. Игорь, Нико-ленко, Люба Ондар, Лена Оон, Нагорная Люба. Атта-рын чиртилдер адаан чаш-тар бичил белектел соомда туруру чуруп, бижирин бижип бердилер. Оларын арамында холудан ой-наарак салбастарын эскерди, Эң үстүдө чуруктун ол та-лааында Игорь, Николайко

калбак ылаштан кезип ылаан динти мр-лаар-даа, ойнаар-да-ла салбастыр. АДААН ЧУРУКТА: (он талааында) Люба Ондар ка-ды ойнаар ылаш эштерин ойнаарактар олдотче чаа-дыр. Люба Ондар холудан ойнаар-кызын кайнаар-даа баарда, чүтү-даа кымырда баа-ла холдан салбаст болду. Артында-ла ойнаар-кызын хонуп сарыг жакын эсе суй-бай каап турар де! Бө чаш-тарын ойнаарактарында мр-лаан, чарамсыг, нажал бичирин оон эскердим. Мы-на Сама Макаров күйбөт-биле бажын туударыга со-нуургалды. Кызылдан дөрт-бөш кыт бажыларын ол ол-

УРУУМ ЧАНЫ

Аңыс чарын тура зонасы, Аалымда келерме — Аңай хаза чоруду? — бисеи, Амыратпас уругуус мен, «Адын тараа күнү келерме, Аңаи ижи ол боор» — дээр мен. Амыраттын өрү шурар, Адынтарын чакып келер, Уруум чачы чапакчы-ла — Уруум сөзүм, кужум немер, Аңыс чаштың адаан боор, Аас-кежини чүсө демер, О. АРАКЧА.

Ордузунда ЧУРУКТА:

Уруудан Люба, Жанна Лена чөмөнөр мурунунда ойнап хөлөөрдө ойнаптын салып турдулар. Повараар, аңа-саа чур уеде оларын кичиригдеш аажок апардылар. Оларын мыдыг болуру бош, Алажым, мажакыр болза, чараш аяктары бөстү бээр-ле тийен. Ол чаштар ажымы доошуп, чөм соола-рын арылап калып, «аарта байырлаа, аарта байырлаа!» Экини, экини! динкип, өртүккүзүт ойнаалар мал-пакып чорутулар, О. ОХЕМЧИК.

АВТОРУН ФОТОЛАРЫ

ДИИЧМЕЙ

Бизин чаштын ортаа айы турган чүс. Бир-ле хүн хой кадары, кадыр мээсти өрү үлүп бар чөм мев. Хөмөргө ардаг бар эргөшөп динчал-магдым. Олче шөгиле басып бар чоруду, чүтү-даа мурун хой хой көстүп келди. Кадарымын дилегинин чоруду, көчүтүп улуг, хөм дег ка-рыт мев хөмө кел чоруп, он тахын берди. Ол арамында кыс кичинин порткай кезир-лит чүтү динчалды. — Мейли! Мейли! — Бүтү көсөт, өртүп тура, өскө-көз маалап чоруп барды. Кула аңаи муштап бизин уруг чалымын чоруп келген, мейлишп: — Эки! — Эки, динчал! Адын кымыл? — деп, оон айттырдым. — Динчал-де дөшт, хой-мунда бир-ле чүвени эргелет-кен хөмөргө суйбай тур. Караага бузурейин бар-дым: уругтун хоймундан бичи-лпн динчал ушуп келген, динчал-бөр шытыраа-дыр коргулей-ди. — Динчал, динчалгешти кайын тууду адым? — деп сонуургалдым. — Адымдык ийкен берген аңгычагы-дыр ийкен, акый-дыр. Ааааа хой кадарып чораш, аааааа мейлишп динчал буттар-сымык динчал, огул эскерге, оон бөт эскерин, азырап а-гайын динчал хөмөргө, Хут-байыраа, хойбайыраа катты-жар дөшт барган, чүтүлгөш-төр уошом, аңаи чараш чө-рут уругга таарыштык. — Че, Динчал биз бичи динчалгешти, байыртгы! — дөшт, хонуп даламгыттым. Бизин Динчал хонуп дозуп алган, аңаи кырап чоруп барган, оон сооноч дык-ла-рун көрүп тур мен. Адаан соон-ла хөмөргө салдым: — Динчал биз динчал-геш! Силерге уаг-уаг аас-кежини күтүдүм! Виктор СЕРЕН-ООН.

АЛДЫН ХҮНҮМ ХҮННӨП ТУРУЗУН!

ЛАДОГА холдөн ырак эсеп-те. Нева чогуунун бо-гоан дөштөмөнүн чоруду-качар-даа аажок үлүг чөкөт билин чөс берген. Хөмө баар оруктан ук чөкөт ырактан-ла көстүп келди. Чөкөтүн бурдура хатка удур чүткөн парус ышкан бедик-ке көдүргөдөг. Даш чөкөт. Чөкөтүн бурдура хөмө хөмө бичилер ыраа «Алдын хү-нүм хүнүн тургуз!» деп одуртуу оон бижис.

Бо тураскаалы «Амды-раадыг чөс» деп адаан тур-ары укалгы. Ада-чуртун Улуг дайынын чыдарында 900 хонуп тургузуда уруг-чулаа Ленинград блока-дын үнелен мөчөн уруг-ларын тураскаалы монге-жип ол. Тураскаалы чогуула орукту динчал чө-сөдө «Амдыраадыг орук» деп адаан турар. Нева камга-лаалын бүтү чүтү-биле тууду-туруп турар кара чачыс орук ол.

Ленинград-биле тере-дөштөмөн хоорайлар Брно, Дрезден, Манчестер болган өскө-даа хоорайларын уругларын со-лөт чаштар-биле кады «Алдын хүнүм хүнүн тургуз!» деп мына кады мр-лаарын турар. Уруглар камгалаалын хү-лү. Бистия чуртуусу аңаи чөсөтүн укур-укамы ханы. Моон курунда кичи тере-дөштөмөн көрүп көрбөсө и-чалгы камгалаалын систе-малы бисте тургустунган. Чуртун божуга бакча-рында оран саны 230 мүн чөт-кен. Бистия чуртуусу уруг-лар эшчилерин саны оон-оон

Коллективтер чорукка кичиригдеш, бизин соруду-лар дөшт сагыш салымдык оон эсептер. Тимур болган оон командадын дугайында кайтамыс тоокуп Арнады Гайдар даш он ыла мурун-да чоталканы бичилтир. Ли-тература маздыр уруглар-ны амыраттык бичилтир. Ки-ро берген. Тимурлар ам бөбүн хөмө келерге дуа-ын чедирп турарын кым-да билер.

Чайгы хүнөөдө уруглар-ны динчалгештирер ора-ган-застар бүтү-янтинга хө-рөк апарган. Ноган ани-ага-ларке, хөмөргө, далайларо тускай рейстер-биле уруглар-ын чорудуп эгелес.

Ол-ла лагерлерин арамын-да чаргыт чөс чыл бурунгар тургустунган. Кара далай кы-мылда лагер оонай аг тур-галыг. Бүтү эки чүдөрлөп-дүрүлгө дөшт, привилити-амдыраага боттагылаалын малайт хөмөргө ол болган. Ол дөштө «Артек-тир». Уруг-ларын хоорайыкыга 350 гектар чөрин эгелес турар. Пи-онерия одагар чалымы со-луп укур-укалар, эскер-саялар, похоттар, чыгытар бөйбөтөлөөлөр, театрлар, стадионнар-даа бар. Уаг-уаг эсе флот, порт бөжин бар. «Артек» космо тәуиче эң эрес-дидим уруглар бажы-турар. Наталия КУПРИД (ПМА).

ШИМЭЭНИ СУГ «ӨЖҮРҮП ТУРАР»

Ленинградта чедип ТЭЦ-тин коназында турар квар-таларга чыгыш-шыгыш чорук сутуң атында тургустунган. Электростанциянын тускай эртемнелери котелар арнап турда тыптыр мыт-шомоюн кошкардынын ажыктыг араамы тышкан. Реактивтер сөмөлтө укур-уптедө шыкан шыкан моон мурунда эскерторан үнүп турган. Ол дөштө үрмөк де-мирлер-биле «доолдунга» бөс-тү уугу бажымын-биле ко-лотче динчалды, олар хо-лайларын шаа болган өскө-даа артымыштарлар аңа-лап турар. Технология баура-лмды «шпринг-биле» агре-

гат бургуучи элөөдө бирөөдөн эөөш эөөс аптаар укурду. А ычаарга станцияда ко-теллар хөй болган! ТЭЦ-тин чарыкчылары үрмөк демирлерин бөс-биле эөөс, а суг-биле динчалдыр деп динчалдылар. Оларын ко-галанын тирөөсөтөр чүтүл шыкан чөс эөөс, харын дык-намаалыг. Ам котелду үр-мөк шөй октар-биле «боола-рышпа», эркт технология де-мирлерге, электростанция дөртөн натап эөөш чары-галдыр.

Ленинград чуртут Н. Б. Бродовский сачып а-ган. Чайковский биле бижис чүдүдө Бродовскийн өг-бүдөшөгө калган чөс бер-ген амдымында билимес, оон пнциялечелер өөрөшп көрүп турар.

Улуг композиторун ийи чагаалын москвичи композ-тор Н. А. Александров мр-ла-ге белек кылдыр динчалдыр берген. Оларын Александр-ов азыгыта — П. И. Чайко-вскийн удуртулаа-биле өөрөшн чораш пнцияд А. Я. Левинсонга бижилгелер турган. База бир чагаа бол-ган тураскаал бижилгелер чурук композиторун тала-тынмын мөжөгичин, оон-биле чагаалын чораш П. С. Пустинниковга кала-галытын турган. Чагаалар-дан Петр Ильич хонуп чөс-төргө болган хонуп чөс-төргө чагаай сепкилдиг дуа-ал чораш, сагыш чоналар кичи кылдыр билинни тур-ар.

Соолу чылдарда динчал-дан Чайковскийн чаага 38 чагааларын чурукка тыр-тырган хоогаалар адыдыган. Оларын критик Г. Ларошча, композитор К. Сен-Санска, ди-рижер Э. Колонита болган өскө-даа мууна аңаадыгы-ларында бижис. Бир чагаа-ны композитор Э. Лалота чо-руткан болган. Моон мурун-да Чайковскийн оон-биле та-наш чорашан деп сачып тур-ган. — Бо документаларын хөй кезеэ композиторун чога-алгыс ажыктын пнциялечелерин билимес турган — деп, музейин кол ка-лаачымы Н. А. Викторова чагаалды турар. Олар Чай-ковскийн хөй-инти-биле

О. КРЮКОВ, СЭТА-нын көрр.

Ленинград.

ЧАЙКОВСКИЙНИН БИЖЭЭН ЧҮҮЛДЕРИ

П. И. Чайковскийн Кли-де бажын-музейинин фонду-лар чүс-чүс чаа чүдөр-биле чагаалар, тырттырган чур-руктар, музыка хөреселдер, бажын эдиделер-биле док-таамаал додуртуу турар. Бизаарга оларда уаг композиторун бөдүн бижис

документалар эң-ве сонуур-галым. Музей мыршай чо-кта чаа Чайковскийн үшкү сюжетынын бижимелен са-дып алган. Бизда Петр-Иль-ичин бөдүн хөдү-биле бижис чүтүл оон ийи арын-бар. Оларын XIX эвктин ал-дарыг чуркуузууң тере-

Орта Азиянын зона зоо-комбинатын чылап аңаа-чылар Туркестан сынынга далайлардан байтайгы оца-ры-биле эң келгенер. Олар Ташкент чааыда бистия чуртга эң улуг серпентарий-де 300 горааларын чедирин эскерди. Эң кыдыкчылары оларын чораш бөдүн-биле эсептер. Чылап турар аңаа-кыч Андрей Бувестин оцамы эң-ве элөөк болган. Ол дык-уаг чылааларын — уагуу бир метр үчүн савитиетер ол бөс горааларын туткан.

Чылап туудукарлар да-ларын болган Кызылмуңун элөөшөрүнө база катал-уңуңуң. Бо чылын оларын аңаа-ла чөсөт. Чүтүл бөт-тарынын «Фермазынга» 1200 чылааларын олар дундар укурду. Олардан адыч чүс-грам курат хоранын алы-рын наалаган. Оон аңаа-ла чуртут болган дашымын зоопарктарын, эртем-пн-циялечелер оон-биле эртем-пнцияларын комбинатта чо-руткан чатылалары эфалар-ны кобыларын, элөөчелер болган элөөш уадымчалар-ын тууду бөбүн динчал оон-биле турар. Чыгыларын бө-бүн оон — дашыкыкче үлү-дөр 30 мүн хоу азыгы-меле-келер туударын комбинат ам күтүсөшкөн.

Ю. ЮДИН, СЭТА-нын көрр, Ташкент.

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕЗИ: 1667000

Кызыл, Шетинин-Бравченко кудумчуу, бажын № 3, ТЕЛЕФОНАРЫ: Редакторун 24-63, редакторун ораалчыларын 35-24, пропаган-да кылдынын 23-54, дарысгалыг секретарын 23-35, парийжы аңаа-ла кылдынын 37-13, култура кылдынын 23-54, кезеэ ажы-агый кылдынын 21-47, үлүгүр кылдынын 22-64, чага кылдынын 41-27, информация база совет тургузуп кылдынын 20-60, булга-тержын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбей барганга 32-75 телефонга холгар.

Кызыл, Шетинин-Бравченко кудумчуу, бажын № 1, ТЕ-00634

ШЫДЫРАА КЛУВУНГА ЧҮҮ ХЕРЕГИЛ?

Кызылдын чаа тургустунга шын-раа клубунун му-рунда күзөл-чачыл-дарым балылар, чөп ортузунга шы-раа спортун непер-ди, ову мөсөлөг болдулар талаа-би-ле таймбыр ажы-

ларын чорудар дөшт оон-даа өскө кылтыр чүдөр-ле хөй.

Ноябрь — май үсүндө клубтун баштайгы чемпион-дын, ийи удаа команда-лар аразынын үш мергежл бө-дөлөрүнн мр-лаааларын, бөлүк шыдыраачыларын ча-гыс кичи-биле хары ута ой-наар элөөн каш оюнорын чоруткан болган шыдыраа спортунга таамааршкан лек-цияларын мөчөш.

Клубтун ажыктык моон-кыла мадымын, өшү, сайа-маларыга эөөш эөөс дуа-мын бистия активтерлер: К. Саян, В. Бурман, В. Ми-хненко, И. Биче-оон олар көргүзүп турарлар. Иччал-даа чөдөшкөн-биле чөс-чөсөтөр чөсчөстөр база тыптын келген. Бөгүгө чө-дир шыдыраа клубунда тус-кай инструктор чок болуп турар, клубтун доктаама-ажылаар шактары бадмал-тынмаан, динчалмр хүнөө-ле оон экин кезеде шоо-чалыг турары чөсөт.

Амгы үеде шыдыраа клубу-нда 205 кичи кенигүүтүг анык шыдыраачыларын сепкилг доктаама ажылап турар.

Бөгүгө чөдир клубту та-птыг шөвөгүн чараш кылдыр дөштөө, оон ийин шыкан калдыгыт. Бөгүгө ажыкты-ажааа кирбөс, шитилгөш хоорук болуп турарын де-мөдгөш чүтүл. Канды-бир мр-лаада эртерер апарган тааарында чүтүл ийи-ча-гыс эки турарынын күсө-л-биле ажал бүдүп турар.

Шыдыраачылар М. Адыг-оон шыдыраа ССРЭ-нин спорт Местерине калдыгыт ады. Л. Мохов на-дзатка 2 балды, В. Таш-тавлов, Д. Салчак, В. Бу-риков ийги разрядтын кыска күтсаада чөдир алган өөрү-чүт.

Клубтун ажык чүтүл оон ийинге болуп чүдөр-биле кызыгаартагынын турар. Бистия сепкилгын шыдыра-ачылар Тыва АССР-нин Ми-нистрлер Чөвүдөлөгө, «Шин», «Тувинская правда» солу-варын редакцияларыга, ра-диокомитетинге, Пионерлер бажымында болган өскө-даа азырап ораанга чөдөрлө-гө ойнакчыларын чыгыс кичи-биле хары ута ой-наар шыдыраа оюуну чорутуулаан

И. ШИПИГИН,

Тыва АССР-ин шыдыраа федерациянын даргаа.

Сценага— 50 чылда

Ангарин уулу чурат театры-нын артист Лидия Антонова Саничкаагы сценага ойнап келгенин 50 чылын жөй санын көрүкчүлөр бот-ты-мын уулу чүтүл киржикчи-лери калбаа-биле бөдөлөп, аңаи чүтүлгөш ханымын бажыр келерген.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 1-ДЕ МОСКВАДАН 13.30 — Дамылыкталар про-граммалар. 13.35 — Медведер. 13.45 — Одув телекоруту. Уруглар. «Тока, аалан кы», «Аас-кежинин калоп-тарын». Г. Х. Алдерснин тоол-дарын баураар. 14.15 — «Аар-тагы хүне бүзүр». СЭПН-ТК-нын апрель Илануу чүтүл шитилерин совет уаде дөштүп турар. 14.45 — О. Бо-ганш А. Лавровтар — «Исте-гени бичилдер чорудуп тур», 6-гы хөкө. «Нүгүдөшкөн», Телешин. 2-ги кезеэ. 16.20 — 16.30 — Чансар. 16.30 — О. Болганш А. Лавровтар — «Истегени бичилдер чорудуп тур», 6-гы хөкө. «Нүгүдөшкөн», Телешин. 2-ги кезеэ. 17.30 — «Сөңө музыка». Документалдык телефильмн баштайгы коргузуп. 18.00 — «Уе». Информастык програм-ма.

Л. А. Савицкая анык кыс тураскаал уулу чурат театры-нан эгелес. Аңаа А. Остро-вскийн «Ядымын келди эсеп деп шыкыгы ол эң-ве баштай киржин, Есөөшкөн рожон ойнаа. Ол бажы-дан апарган болза, бөсү на-мында театры танымалдык бооп өрткөн.

КЫЗЫЛДАН 18.30 — «Анык ленинчелер», Дамылыкта. 19.00 — Теле-мөдөр.

Лидия Антонова — ир-жиди рожон. Ол чаргыт чөс чыл бөдөлгөш сценага ойнап жүрүшкөн. Ол М. Ро-вскийн «Валентин биле Валентина» деп шыкыгы бажы-дан апарган.

МОСКВАДАН 19.15 — «А-нок отчужден-ны арналар биле». 19.30 — Г. Немченко — «Эки, Гал-чип», Телешинн баштай-гы коргузуп.

А. ГАЛДАН, (СЭТА-нын көрр.).

КЫЗЫЛДАН 21.20 — Телемөдөр, МОСКВАДАН

21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

Редактор В. С. ШАРАВНИ.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

А. ГАЛДАН, (СЭТА-нын көрр.).

КЫЗЫЛДАН 21.20 — Телемөдөр, МОСКВАДАН

21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм. 2-ги серия.

АНГАРСК.

МОСКВАДАН 21.30 — «Ортеинин болган културалыг чулаа айт-тырлар». «Лалаштар кам-галаалын дугайында, 22.00 — «Мөң динчыч о-нукур», Көмө-кодөрт, 23.00 — «Уе». Информастык программа. 23.30 — 00.05 — «Часкаалары». Урап-чөсөт фильм